

Rolul fundațiilor personale administrate de „Fondurile grănicerești năsăudene” în dezvoltarea învățământului din ținutul Năsăudului.

Studiu de caz: Fundația „Locotenent George Pop din Leșu”

Ovidiu IUDEAN

Existența timp de aproape un secol a graniței militare năsăudene și-a lăsat din plin amprenta asupra dezvoltării sociale, educaționale și a mentalităților oamenilor din fostul Regiment al doilea de graniță de la Năsăud. În acest sens, năsăudenii – și îndeosebi intelectualitatea ținutului – au înțeles că pentru a contribui la propășirea evoluției începută pe timpul cât regiunea a fost militarizată (1762-1851) era nevoie să se acorde o atenție deosebită școlilor și formării educaționale a descendenților foștilor grăniceri. Unei astfel de concepții au dat sens, într-un mod aparte, fondatorii așa-numitelor fundații personale întemeiate pe teritoriul fostului District autonom al Năsăudului.

Evoluția istorică și rolul unei astfel de fundații personale, întemeiate la mijlocul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și care a ființat până în timpul Primului Război Mondial, reprezintă subiectul pe care ne propunem să-l aducem în discuție în cadrul studiului nostru. Cercetarea de față se bazează pe o serie de documente inedite, găsite în cadrul fondului *Administrația fondurilor grănicerești* aflat la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, precum și pe o serie de lucrări, mai vechi și mai noi, care tratează aspecte importante ale subiectului nostru.

Pentru o mai bună înțelegere considerăm necesare o serie de precizări legate de situația fostului ținut grăniceresc al Năsăudului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care au în vedere în special aspecte ce vizează gestionarea fondurilor alocate școlilor și tinerilor descendenți de grăniceri care le frecventau.

Odată cu desființarea graniței militare prin ordinul imperial din 22 ianuarie 1851 ținutul năsăudean a trecut de la o administrație militară la una civilă. O problemă deosebit de importantă ivită ca urmare a acestor modificări administrative a reprezentat-o problema apartenenței fondurilor grănicerești – *de provenite* și *de montur*. Deși reprezentau, *de jure*, proprietatea foștilor grăniceri, noua administrație civilă a încercat să și le însușească ca avere erarială și să le administreze, fapt ce a provocat o îndelungată luptă între cele două părți care le revendicau. Important pentru cercetarea noastră reprezintă momentul 13 martie 1851 când reprezentanții celor 44 de comune foste grănicerești se întâlnesc la Năsăud și decid ca vechile fonduri grănicerești să nu se împartă între comunități, ci să fie folosite spre scopuri culturale¹. La mai bine de un deceniu, în 1862, o nouă adunare a foștilor grăniceri, ținută în aceeași localitate, avea să hotărască schimbarea denumirii fondurilor – în *școlar central* și *de stipendii* – precum și constituirea unei *Comisii administratoare* care în fapt va deveni organul executiv al *Comitetului fondurilor grănicerești*². Acesta va fi cel care se va ocupa și de administrarea unei părți însemnate a fundațiilor personale întemeiate pe teritoriul Districtului Năsăudului.

De-a lungul timpului, instituția grănicerească amintită anterior a administrat 8 fundații și fonduri particulare ale căror scop era îndreptat spre dezvoltarea școlară și culturală a ținutului năsăudean și a tinerilor elevi. Denumirile fundațiilor și fondurilor sunt grăitoare în ceea ce privește fondatorii lor: *Simion Tanco din Monor*, *George Pop din Leșu*, *Florian Micaș din Rebra*, *Grigore Hangea din Maieru*, *Clement Lupșai din Rodna*, *Teodor Rotariu*, *Anastasia Lazăr* și *Mihail Bodiu*³.

1 Nestor Șimon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, Năsăud, 1911, p. 46-47.

2 Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, p. 33, 36-37.

3 Idem, *Fundațiile și fondurile particulare administrate de către Fondurile grănicerești năsăudene* în *Revista Bistriței*, nr. VII, 1993, p. 149-153.

Cercetarea noastră își va concentra atenția exclusiv asupra fundației întemeiată de către locotenentul cesaro-regesc George Pop. Acesta reprezintă una dintre personalitățile marcante ale graniței născădene atât prin activitatea sa în calitate de ofițer al Monarhiei Habsburgice în serviciul căreia s-a distins ca un devotat și brav ostaș, cât și prin implicarea sa în lupta născădenilor pentru recăștigarea drepturilor grănicerești din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Unii dintre puținii oameni de cultură care s-au preocupat de realizarea unei biografii dedicate lui George Pop – mai ales din cauza materialului documentar deosebit de redus care s-a păstrat -, Nestor Șimon, începea primul articol dedicat personalității locotenentului leșean cu mărturisirea acestuia, deosebit de grăitoare pentru năzuințele și atașamentul său față de oamenii din ținutul natal: „*Să mă ferească glonteale numai până voi ști, că românul saltă în fericire, apoi lovească-mă ca ploaia, că moru liniștitu*”.

George Pop s-a născut pe teritoriul fostului Regiment al II-lea de graniță de la Năsăud, în comuna Leșu, fiind fiul cantorului bisericesc Nicolae Pop și al soției acestuia, Maria. A deprins carte mai întâi la școala comunală din Leșu, iar mai apoi la școala normală din Năsăud. În conformitate cu reglementările militare ale vremii și ale ținutului este înrolat în Regimentul al II-lea românesc de graniță, începând cu data de 6 iulie 1850. Odată cu desființarea sistemului graniței militare este trecut, începând cu anul 1851, la *Regimentul de linie Marele Duce de Baden Nr. 50*. Evoluează repede pe scara ierarhiei militare și ajunge la gradul de locotenent prim. Datorită statutului său de ofițer al armatei habsburgice este nevoit să petreacă o lungă perioadă de timp departe de locurile natale. Cu toate acestea, îl regăsim deseori în corespondență cu principalii lideri ai românilor născădeni cu care schimbă opinii privitoare la soluțiile ce aveau să fie urmate în vederea realizării dezideratelor foștilor grăniceri – legate, în mod deosebit, de problema fondurilor, a munților și a înființării unui district autonom românesc cu sediul la Năsăud⁴.

În anul 1866, locotenentul prim George Pop ia parte la războiul austro-italian, mobilizat fiind pe frontul din apropiere de Verona. În acest context, ia parte la Bătălia de la Custozza, din 24 ianuarie 1866, în timpul căreia își pierde viața, nu înainte ca – cu numai 2 zile înainte de dramaticul eveniment – să-și înnoiască testamentul și să-i adreseze în acest sens o scrisoare vărului său, Ion Mălai, care în acea perioadă era student la Viena⁵.

Potrivit testamentului său – datat St. Michele, 22 iunie 1866 –, locotenentul născădean lăsa o parte din avere sa în vederea înființării unei fundații prin care să fie premiați anual cei mai buni elevi ai școlii comunale din localitatea natală – în acest scop destinând suma de 100 florini v.a. – și cei mai buni elevi ai școlii normale din Năsăud – 200 florini v.a. Totodată preciza că „*cei ce voru fi premiați din fundațiunea mea, se înțelege de la sine, că au să fie numai români, iar sub nici o împrejurare de altu neamu*”. Într-un alt punct al testamentului George Pop dona întreaga sa colecție de cărți Bibliotecii „Mariane” din Năsăud⁶.

Odată cu primirea documentului testamentar de către autoritățile abilitate din Năsăud încep acțiunile necesare pentru îndeplinirea doleanțelor defunctului ofițer român. În luna noiembrie 1867 colecția de cărți a lui George Pop a intrat în posesia bibliotecii „Mariane” din Năsăud. Potrivit documentelor întocmite cu acest prilej au fost donate 230 de cărți evaluate la suma de aproximativ 200 florini⁷.

Avea să fie dorința cea mai ușor de îndeplinit deoarece bazele fundației și evoluția sa ulterioară în normele stabilite de fondator au necesitat o îndelungată perioadă de timp.

La 15 decembrie 1870, Ioachim Mureșan, președintele Sedriei generale districtuale, și Ioan Mălai, profesor, în calitate lor de executori testamentari adresează o scrisoare „*Comitetului grăniceresc administrator de fonduri scolastice din Năsăud*”, la care atașează statutele „*Fundației supralocotenentului George Pop din Leșu*”, prin care solicită „*se binevoiască a primi administrarea acelei fundațiuni după normele fondului scolasticu*” și „*a însărcina pe oficianții cassei se primească respectivele documente de bani de la onorata Sedrie generală din Năsăud și despre voința de a primi administrarea e rugat onoratul Comitet să-și dea declarațiunea la onorata Sedrie*”.

4 Nestor Șimon, *George Popu, locotenente primariu la Regimentulu 50 de liniă, Marele Duce de Baden* în *Minerva*, nr. 15, Bistrița, 1892, p. 1.

5 Teodor Tanco, *Supratenentele George Pop* în *Virtus Romana Rediviva*, vol. 2, Bistrița, 1972, p. 215-217.

6 Nestor Șimon, *George Popu, locotenente...* în *Minerva*, nr. 19, Bistrița, 1892, p. 2.

7 D.J.A.N.B.N., fond „*Administrația Fondurilor grănicerești născădene*”, dosarul „*Fundația locotenentului G. Pop din Leșu*”, nr. 2742, f. 5-8.

generală, ca pertraptatore de lascementul spre a putea recepe documentul de împosezionare sau împărțire”⁸. Aceasta reprezintă prima mențiune a existenței unor statute ale fundației locotenentului George Pop⁹.

La demersului întreprins de cei doi executori testamentari, rude de sânge ale defunctului fondator, Comitetul administrativ al fondurilor școlare răspunde aducând o serie de precizări privind modificările necesare care trebuiau operate în statutele prezentate în luna decembrie a anului 1870. Se solicita îndeplinirea a trei modificări care vizau: „a) ca statutele se fie compuse și în românește; b) ca de patronat să se numească Senatul școlar Districtual confesional; c) Capitalul destinat pentru acea fundațiune să se closeze în una cassa de păstrare și ca speze de administrațiune să se plătească pentru ele una justă proporțiune”¹⁰. Această ultimă precizare, referitoare la capitalul fundației, a reprezentat elementul care a întârziat funcționarea normală a acesteia, în conformitate cu dorințele exprimate prin testament de locotenentul George Pop.

Astfel, prin documentul datat 12 iulie 1871, Sedria generală a Districtului Năsăud, luând în considerare dorințele expuse în testamentul său de George Pop – „din averea sa să se facă două fundațiuni și anume una de 100 fl v.a., a cărei interese să se dea în tot anul celui mai bun școlariu din școala comunală din Leșu, iar alta de 200 fl v.a., a cărei interese să se dea celui mai bun școlariu din a 4-a clasa a școlii normale din Năsăud” – și îndeplinirea lor din partea executorilor testamentari, consideră că statutele fundației pot intra în vigoare: „subscrisa Judecătorie susține de datorința în sensul sustătoarelor noi motive a face Onoratului Oficiolat despre aceste fundațiuni cuvenita împărțășire ca acea adăugare la statutele respective s-a împărțășit din partea esecutorilor testamentului atât cu Onoratul Oficiolat districtual cât și cu administrațiunea fondurilor școlare din loc., prin urmare primirea în vigoare a statutelor numai obstă nici o piedecă”. În privința capitalului de 300 de florini se face precizarea că acesta a fost împrumutat lui Mihai Mălai din Leșu. Ipoteca avea să fie păstrată la perceptoratul municipal, la aceeași instituție având să fie înapoiată și suma împrumutată împreună cu dobândă reprezentând 33 fl 75 c. – „Capitalul respectiv de 300 fl v.a. s-a fost clozat le proprietariul din Leșu Mihaiu Mălaiu pre lângă hypoteca popilară, care a fi solvitul interesele până cu finea anului curent cu 33 fl 75 c val. austr. la perceptoratul municipal unde se află atât obligațiunea cât și instrumintele hypotecare”¹¹.

În ciuda faptului că împrumutul a fost restituit în conformitate cu clauzele prevăzute la contractarea acestuia, datorită mai multor motive legate atât de birocrăția excesivă, piedicile și șicanele autorităților statului, precum și o lipsă de promptitudine și comunicarea din partea unora dintre intelectualii de seama ai ținutului, implicați în această chestiune, capitalul inițial de 300 de florini destinat fundației, la care se adaugă sumele obținute din dobânzi, nu a intrat pentru o lungă perioadă de timp în visteria Fondurilor grănicerești năsăudene, instituția abilitată de locotenentul George Pop să se ocupe de administrarea fundației sale.

În repetate rânduri vicarul Grigore Moisil, în calitatea sa de președinte al Senatului școlilor confesionale districtuale, adresează lui Iochim Mureșan și Ion Mălai, solicitarea ca atât modificările expuse în scrisoarea datată 1 ianuarie 1871, cât și rezolvarea chestiunii privitoare la capitalul fundației aflat în posesia perceptoratului municipal să fie soluționată de către aceștia în calitate de executori testamentari, în vederea bunei funcționări a fundației „Locotenent George Pop”, după dorințele fondatorului. Scrisorile adresate de vicarul Moisil poartă data de 3 noiembrie 1872 - „Mult Onor. Dvostre prin scrisoarea din 15 Decembre 1870 a recercat pre comitetul grăniceresc administrativ de fondurile școl. din loc., ca să primesc administrarea fundațiunei făcute școlii confes. din Leșu de fericitul supratenente Georgiu Popu și să dispună calea de lipsă în privința aceasta. Onor. Comitet administrativ de fonduri școl. v-a expus prin scrisoarea sa din 1 Ianuarie 1871 condițiunile primirii a acelei fundațiuni în administrarea sa și prin o alta scrisoare din 3 Novembre 1871 din nou v-a rugat a satisface cererea Comitetului superioare în scrisoarea din 1 Ianuarie 1871. De ce Dvostre nici la acesta recercare nu ați făcut modificările poftite, sunteți din partea Senatului școl. confes. distr. din nou rugați se binevoiți a da deslușirile de lipsă în privința aceasta ca apoi acest senat școl. distr. cu conlucrarea Dvostre să vină în acea pozițiune de a împlini de una parte nobilele intențiuni ale fondatorului, iar de alta a corespunde datorinței sale de vegheatori asupra administrațiunii fundațiunilor școl”¹². – și 29 ianuarie 1876.

8 Ibidem., f. 13.

9 Statutele redactate în anul 1870 nu s-au păstrat, însă dintr-o copie ulterioară, modifică în ultimii ani ai secolului al XIX-lea, se pot stabili principalele prevederi ale acestora, pe care le vom prezenta pe parcursul studiului de față.

10 D.J.A.N.B.N., fond „Administrația Fondurilor grănicerești năsăudene”, dosarul „Fundația locotenentului G. Pop din Leșu”, nr. 2742, f. 14.

11 Ibidem., f. 15.

12 Ibidem., f. 17.

În tot acest răstimp Senatul școlar confesional districtual i-au fost adresate o serie de scrisori prin care locuitori ai comunei Leșu, luând la cunoștință despre cele stipulate în testamentul defunctului locotenent George Pop, solicitau acordarea de burse pentru elevii care au încheia clasele școlii comunale din localitate și doreau să-i îndrepte spre a-și continua studiile la școala normală din Năsăud. Datorită lipsei fondurilor necesare, acordarea burselor era imposibilă. Așa este cazul și lui Mihai Mălai și Pavel Popp din Leșu, care se adresează amintitului for administrativ la 30 noiembrie 1876: „*Umiliții subscriși se roagă ca să li se asigure pentru trei prunci ai lor, aflați în școlile din Năsăud, stipendiul ce li s-ar compete din fundațiunea nemuritorului Supratenente George Pop din Leșu, în sensului Testamentului acestuia din Iunie 1866, căci: noi știm cum că zac la 100 flo. ca interese din acea fundațiune la preceptoratul municipal fost în Năsăud fără de a fructifica ceva, suntem consângeni de-aproape a fericitului fondator, pruncii noștri ne declarăm ai ține și în școlile mai 'nalte spre a se cultiva după puteri. Mult Stimatului Domnu Advocat Ioachim Mureșan – ca executorul testamentului din chestiune – ne-am rugat despre acest obiect, de multe ori verbal, și în 15 Decembre 1875 în scris, însă fără de nici un rezultat. Drept aceasta mai cutezăm odată a ne ruga sărbătorește onoratului Senat școlastic confesional districtual, să se îndure a lua acesta cauză în considerare meritorie, și-a decide întru acolo, ca prunci[i] noștri, să fie împărțășiți cu stipendiile cuvenite din fundațiunea lui Georgiu Popu, barem la esamenale venitoare*”¹³.

Ca urmare a acestei stări de fapt vicarul Moisil, la 29 ianuarie 1877, în numele Senatului școlar confesional districtual adresează o scrisoare vicecomitelui de Bistrița-Năsăud și alte două executorilor testamentari Ion Mălăiu și Ioachim Mureșan. Eforturile vicarului aveau să ducă în cele din urmă la rezolvarea stringentei probleme a capitalului fundației dat fiind faptul că vicecomitele se arată dispus să rezolve această solicitare precizând că în acest scop era necesară trimiterea statutelor fundației „Locotenent George Pop”: „*După ce statutul pentru administrarea fondului destinat de repauzatul primlocotenent Georgiu Poppu pentru scopuri școlare nu se află în archiva acestui Comitat se provoca onorata Comisiune Școlastică a așterne încoace o copie de pre acel statut pentru ca numai după primirea acelei copii se poate în merito rezolva stimata scrisoare din 29 Ianuarie 1877 Nr. 335/876*”¹⁴.

Adresându-se din nou celor doi executori testamentari la 29 aprilie 1877 prin persoana aceluiași președinte, vicarul Grigore Moisil, Senatul școlar confesional districtual primește răspuns din partea lui Ioachim Mureșan, la 20 ianuarie 1879, că toate cele necesare au fost întreprinse și că singurul organism în măsură să rezolve chestiunea fondurilor fundației „Locotenent George Pop” este vicecomitele comitatului Bistrița-Năsăud: „*Sub prezenta avem onoarea a subșterne documentul de fundațiune al lui Georgiu Popu din Leșu fost supralocoteninte la regimentul Mare Duce de Baden Nr. 50, căzut în bătălia la Custozza în Iunie 1866, după cum s-a primit la fosta sedrie generală a districtului Năsăudului sub Nr. 2350 în data de 25 Decembre 1868 cu acea respectuoasă rugare cu obligațiunea data de Mihaiu Mălai din Leșu despre 300 fl v.a. să se recerce de la vicecomitele comitatului întrunit Bistrița-Năsăud aflându-se acolo depozitată în cassa municipală care s`a transpus de la autoritatea fostului district Năsăud spre a se putea executa*”¹⁵.

Intrarea capitalului fundației în visteria Fondurilor grănicerești năsăudene avea să se mai amâne încă pentru câteva luni deoarece vicecomitele solicită printr-un document datat 19 aprilie 1879 actele care să certifice că instituția fondurilor grănicerești este desemnată de locotenentul George Pop cu administrarea fundației sale: „*Spre a putea face dispozițiunile necesare în privința extrădării obligațiunii lui Mihaiu Mălai peste 300 fl. v.a., adică suma ce a luat-o împrumut din fondul creat de fostul supralocotenente George Poppu spre a se împărțăși din școala normală din Năsăud ca premii, și de lipsa ca să ia oficiul comitatens central în vedere scrisorile referitoare la sus menționatul Fond spre a se încredința că fondatorele la cine a încredințat împărțirea premiilor la școlari și cui s-a încredințat spre administrare acel fond. Deci este onorata comisiune școlastică în rezolvarea stimatei scrisori din 2 martie 1879 Nr. 70 provocată a împărțăși încoace sus menționatele scrisori pre lângă retrimiteri spre a lua pe ele în vedere și apoi a se face dispozițiunile necesare*”¹⁶.

Senatul școlar confesional districtual s-a conformat cererii vicecomitelui trimițând la 26 aprilie 1879 documentele necesare, astfel încât la 30 mai 1879 vicecomitele „împreunatului Comitat Bistrița Năsăud” trimite următoare înștiințare: „*În rezolvarea stimatei scrisori din 2 Martie 1879 Nr. 70 ce împărțășește onoratei*

13 *Ibidem.*, f. 18.

14 *Ibidem.*, f. 20.

15 *Ibidem.*, f. 23.

16 *Ibidem.*, f. 25.

comisiuni școlare, că sub acest număr și dată s-a demandat la Cassa perceptorală municipală a extrăda la mâna cassei centrale din Năsăud:

- a) *Una obligațiune d.d. 15 septembrie 1869 data de Mihaiu Mălai din Leșu peste trei sute florini valută austriacă primiți din fundațiunea George Pop ca depozit sub pagina 77 a protocolului depozitelor a fostului district al Năsăudului depus:*
- b) *Depozițiunea sub jour. Art. 20 din 28 faur 1872 cu 2fl 43 ½ kr.*
- c) *Interesele de 5% incurse prentu capitalul alocat la Mihaiu Mălai*
 - pro 1872 15 fl*
 - pro 1873 15 fl*
 - pro 1874 15 fl*
 - pro 1875 15 fl*

Summa 62 fl 43 ½ kr. Valută austriac pe lângă adeverința despre adevărata primire atât a obligațiunii cât și a sumei banale".¹⁷

La 13 ani după moartea fondatorului său fundația personală „Locotenent George Pop din Leșu” dispunea, în cele din urmă de capitalul necesar acordării de burse școlare elevilor români de la școala comună din localitatea natală a defunctului ofițer, precum și de la cea normală din Năsăud. Acest lucru este confirmat și de către o scrisoare semnată de Ion Ciocan și Dănilă Mălai, la 13 iulie 1880, cum că „*La cassa fondului școlastic central se afla până în ziua de astăzi suma de 137 fl 43½ cr v.a. în bani gheață, ca depozit al fundațiunii George Popu din Leșu. Rugând să se facă dispozițiuni ca banii disponibili din această fundațiune să se pună la orice cassa de păstrare spre fructificare*”¹⁸.

După această dată fundația locotenentului George Pop își continuă activitatea în conformitatea cu prevederile instrumentului fundațional redactat în anul 1870 și cu dorințele exprimate de fondator în testamentul său.

Despre faptul că veniturile fundației erau în continuă creștere și bine administrate stau mărturie o serie de cereri de împrumut solicitate de rude ale fondatorului acesteia care vizau sume însemnate de bani. O astfel de cerere o adresează fratele locotenentului George Pop, Constantin Pop, la data de 7 mai 1896, Comisiei administratoare a fondurilor școlar central și de stipendiu. „*Având lipsă neapărată și grabnică a două sute (200) fl v.a. ca frate legitim al răposatului supratenente c.r. George Popp din Leșu în consonanță cu fundaționalul său îndrăznesc a mă ruga: ca onorata comisiune să binevoiască a-mi da un împrumut de două sute (200) fl. v.a. din fundațiunea lui George Popp din Leșu pe lângă hypoteca cu 6% la sută*”. Procedurile deosebit de riguroase necesare contractării unei astfel de împrumut vorbesc despre prudența cu care organismul abilitat să administreze fundația oferea astfel de sume, în ciuda faptului că acestea reprezentau principalele modalități de sporire a veniturilor. Inițial lui Constantin Pop i se pune în vedere că pentru acordarea împrumutului sunt necesare actele doveditoare a relației de rudenie dintre acesta și fondatorul fundației, precum și acte doveditoare pentru a demonstra că deține o avere suficientă pentru acoperirea ipotecii împrumutului. Conformându-se cererilor menționate Constantin Pop aduce o adeverință, eliberată de preotul paroh Leon Coșbuc din Leșu, care certifică că este fratele locotenentului George Pop și totodată, actele care să certifice situația sa materială. Constatându-se în urma parcurgerii menționatele acte că „*realitățile Dvostré sunt îngreunate cu alte datorii neșterse încă, așa nu se poate da împrumutul cerut din fundațiunea George Popu*” propunându-i-se totuși soluția acordării unui „*împrumut până la 350 fl din care să se plătească toate datoriile întabulate dimpreună cu interesele și celelalte speze de destabilare și întabulare nouă*”. La 23 noiembrie 1896, odată cu consimțământul lui Constantin Pop privind condițiile acordării împrumutului propuse de Comisia administratoare a fondurilor central școlar și de stipendiu, i se acordă suma de 350 fl din visteria fundației „*Locotenent George Pop din Leșu*”¹⁹. Astfel de solicitări apar frecvent între documentele păstrate în dosarele fundației, adresate de rude ale fondatorului ei, fapt ce demonstrează o creștere continuă a veniturilor fundației și, ca urmare, posibilitatea acesteia de a acorda bursele prevăzute de instrumentul fundațional.

În privința acestuia din urmă, care constituie de asemenea subiectul prezentului studiu se impun câteva precizări. Fundația personală „Locotenent George Pop” a funcționat până spre sfârșitul secolului al XIX-lea în

17 *Ibidem.*, f. 26.

18 *Ibidem.*, f. 31.

19 *Ibidem.*, f. 51, 53, 54, 56, 64.

conformitate cu statutele redactate în anul 1870 de către executorii testamentari Ioachim Mureșan și Ion Mălăi, modificate ulterior la cererea Senatului școlar confesional districtual, și aprobate de instituțiile abilitate.

Ca urmare a solicitării autorităților maghiare, instrumentul fundațional al fundației „Locotenent George Pop din Leșu” este modificat inițial în anul 1898. Instrumentul fundațional conținea 9 paragrafe în care erau prevăzute normele de funcționare ale fundației. Înaintat spre aprobare comitelui suprem al comitatului Bistrița-Năsăud, la 13 februarie 1900, acesta îl respinge făcând o serie de recomandări în vederea modificării aspectelor considerate lacunare. Recomandările aveau în vedere modificarea: paragrafului al II-lea a instrumentului fundațional, referitor la autoritatea pe care o are inspectorul regal maghiar din comitatul Bistrița-Năsăud asupra școlii elementare fundaționale din Năsăud; paragraful al III-lea, în care se impune precizarea că a obținut aprobarea ministrului de culte și instrucțiune publică; titulatura sub care apărea școala normală din Năsăud și cea comună din Leșu fie nu era cea oficial – se pretindea denumirea în limba statului – fie era incompletă; paragraful al VI-lea, care făcea referire la documentele doveditoare pe care elevul beneficiar al bursei trebuia să le prezintă înaintea forurilor abilitate și care trebuiau să fie în limba română și maghiară – și nu în limba germană – în conformitate cu legea din anul 1879; paragraful al VII-lea, ca urmare a modificărilor solicitate anterior trebuia modificat și el; alăturarea exemplarului original al instrumentului fundațional vechi, precum și impunerea obținerii aprobării instrumentului fundațional din parte comenzii Regimentului Baden Nr. 50 înaintea depunerii lui spre semnare comitelui suprem²⁰.

Cu modificările aferente, instrumentul fundațional este înaintat comenzii Regimentului cesaro-regesc ducele de Baden Nr. 50 în Alba Iulia, la data de 9 noiembrie 1901.²¹ Se pare că nici această formulă a instrumentului fundațional nu a corespuns cerințelor impuse de autoritățile maghiare având în vedere că în anul 1902, secretarul Fondurilor grănicerești năsăudene, Nestor Șimon, ia asupra sa sarcina redactării acestora. În noiembrie 1902, acestea sunt înaintate spre aprobare comenzii Regimentului cesaro-regesc ducele de Baden Nr. 50 în Alba Iulia, pentru ca ulterior să fie depuse la comitatul Bistrița-Năsăud²².

La 27 martie 1903, „Instrumentul fundațional al fundațiunii George Pop aprobat din partea Excelentei sale dlui ministru de culte și instrucțiune publică cu clausula de aprobare d.dto. 9 martie 1903 Nr. 16176/903” este înaintat celor 4 foruri abilitate: Perceptoratul fondurilor din Năsăud, Oficiului vicarial foraneu greco-catolic al Rodnei, comenzii Regimentului de infanterie cesaro-regesc Ducele de Baden Nr. 50, Senatului școlastic al școlii greco-catolice din Leșu²³.

Fundația „Locotenent George Pop” își va continua activitatea pe baza instrumentului aprobat la 9 martie 1903 până în timpul Primului Război Mondial, ultimul act păstrat referitor la această fundație fiind datat 14 august 1916.

Considerăm că din studiul nostru s-au putut observa o serie de aspecte legate de procedurile necesare pentru înființarea unei astfel de fundații personale, dificultățile pe care o astfel de întreprindere o întâmpină atât din cauza autorităților cât și din cea a persoanelor mandatate cu îndeplinirea dorințelor stipulate în testamentul de către fondator. În privința ultimului aspect, trebuie menționat faptul că datorită numeroaselor problemelor de natură administrativă, juridică, economică cu care ținutul Năsăudului – și îndeosebi intelectualitatea acestuia – era nevoit să se confrunte, exista o acută lipsă de funcționari români, astfel încât, puținii dintre aceștia erau nevoiți să facă față mai multor chestiuni ce necesitau rezolvare grabnică. Acesta poate fi unul dintre motivele pentru care s-a întârziat atât de mult îndeplinirea celor necesare pentru ca fundația locotenentului George Pop din Leșu să-și poată desfășura activitatea în conformitate cu dorințele testamentare ale fondatorului ei. Merită însă subliniat demersul locotenentului leșan în vederea dezvoltării învățământului din ținutul natal, precum și cel al intelectualilor năsăudeni care s-au ocupat de administrarea fundației.

Abordării noastre, axată pe un criteriu cronologic, i se poate alătura oricând o abordare tematică, astfel încât să se aibă în vedere subiecte precum formarea și evoluția fundației „Locotenent George Pop din Leșu”, mijloacele dezvoltării și sporirii veniturilor fundației, instrumentele fundaționale ale acesteia. Am optat pentru o prezentare cronologică din motive care țin mai mult de o anumită continuitate a evenimentelor și nu pentru că am dezaproba criteriul tematic.

20 *Ibidem.*, f. 104-107.

21 *Ibidem.*, f. 127.

22 *Ibidem.*, f. 137-140; 151.

23 *Ibidem.*, f. 168.

Avem speranța că prin prezentul studiu am reuși să contribuim parțial atât la o mai bună cunoaștere a faptelor vrednicului urmaș al grănicerilor năsăudeni – locotenentul George Pop din Leșu – cât și la o îmbogățire a materialelor care au în vedere fundațiile întemeiate de o serie de personalități năsăudene ale căror preocupări legate de propășirea educațională a tinerimii din fostul district grăniceresc merită apreciate și cunoscute.

The Role of the Personal Foundations Administered by The “Nasaud Border Guards’ Funds” in the Development of Education in the Nasaud County.

Case Study: The “George Pop Lieutenant of Lesu” Foundation

(Abstract)

The personal Foundations in the 2nd Frontier Regiment’s area have had an important role in the education and cultural development of the Năsăud District. The financial resources of those Foundations managed by a just directorship from the office of “Administration of the Border Funds” (Administrația Fondurilor Grănicerești), have served not only the interest of the Năsăud’s students, but also those of the population, by having the role of in some aspects veritable mutual funds.

Our wish is to bring forth a broad image about the role and the destiny of such a foundation. In doing so we present some chronological aspects that refer to the biography of Lieutenant George Pop, aspects that ultimately refer to the establishment, development, the statutes and role of a foundation that bears his name. Our option, to pay a special attention to the “Lieutenant George Pop” Foundation is motivated by the need to enrich the local historiography of the subject with an important and until now little known aspect.

ANEXĂ²⁴

Instrument fundațional

George Pop, fiul lui Nicolae Pop, cantor bisericesc, născut în comuna Leș, ținutul fostului al II-lea regiment de graniță Nr.17 în Transilvania, fostul district al Năsăudului, astăzi comitatul Bistrița Năsăud, a servit ca supralocotenent în regimentul de linie Nr. 50 marele archiduce Baden și înainte de lupta de la Custozza din 24 Iunie 1866, – în testamentul său ddto Sant Michele la 22 Iunie 1866, sosit la judecătoria singulcră din districtul Năsăudului în 1 August 1866 sub Nr. 142 și depus în copie autentică și între actele regimentului de linie numit mai sus cu datul 1. Septembrie 1866 Nr. 1763, între alte dispozițiuni a făcut și două fundațiuni și anume:

I. Una fundațiune de una sută florini v.a., a cărei interese în tot anul să se plătească în ziua examenului celui mai bun școlar a Școlii comunale naționale din Leș, care în anul următor să se primească în Școala normală din Năsăud.

II. Una fundațiune de două sute florini v.a., a cărei interese să se dea în tot anul în ziua de examen celui mai bun școlar care absolvează Școala normală din Năsăud și care ar continua studiile în gimnaziul de acolo.

Textul instrumentului fundațional d.d. Năsăud 9 Septembrie 1867 compus pe baza testamentului de executorii testamentari Nechita Ignat și Alexandru Stocklin se modifică în conformitate cu referințele schimbate și se statorește următorul

Instrument fundațional

§ 1

Ambele fundațiunile constituie și se manipulează ca o singură fundațiune, care pentru toate timpurile va purta numele „fundațiunea supralocotenentului ces. reg. George Pop.”

Destinațiunea originală contemplată de fondator rămâne nealterată. Capitalul fundațional constă din suma donațională de 300 fl. v. a. și din crescământul provenit din fructificare și cu finea anului 1901 formează suma de 2410 c 24f.

24 D.J.A.N.B.N., fond „Administrația Fondurilor grănicerești năsăudene”, dosarul „Fundația locotenentului G. Pop din Leșu”, nr. 2742, f. 137-140;

§ 2

Această fundațiune se administrează prin comisiunea administratoare de fonduri școlare central și de stipendiu din districtul Năsăudului în sensul § XIII din statutele acelor fonduri, cu concesiunea ministrului de culte și instrucțiune publică. Acestei împrejurări se va da expresiune în clausula de aprobare, ce se va induce pe acest instrument fundațional.

§3

Averea fundațională a acestei fundațiuni nu se poate ataca și se va aloca exclusiv la locuitorii competenți în comuna Leș, care sunt în stare bună materială și cu deosebire la rudeniile fondatorului pre lângă ipoteca pupilară și numai interesele se vor întrebuița spre scopurile contemplate de fondator.

§4

Veniturile acestei fundațiuni se folosesc spre următoarele scopuri:

a) pentru acoperirea în proporțiune a cheltuielilor comune de administrațiune conform § XIII din statutele fondurilor școlare central și de stipendii

b) din venitul curat se vor împărți următoarele ajutoare:

1) Una a treia parte se va ca ajutor celui mai bun școlar din Școala elementară confesională greco-catolică din comuna Leș, care își va continua studiile în anul următor în cl. I-a la gimnaziul din Năsăud sau la alt institut de învățământ de asemenea categorie.

2) Din celelalte două din trei părți se vor forma alte două ajutoare egale, cari se vor da pre aceleași condițiuni ca mai sus, celor mai buni doi școlari din cl. IV-a a Școlii fundaționale din Năsăud.

Acest ajutoare se vor plăti în două rate egale și anume rata primă după înscrierea în clasa superioară conform punctelor 1 și 2 de mai sus, iar` rata a doua în anul următor asemenea după înscriere.

§5

Dreptul de conferire a acestor ajutoare îl are comisiunea administratoare de fondurile școlare central și de stipendii și anume pe baza unei propuneri motivate a corpului învățătoresc de la Școala elementară confesională gr. cat. din comuna Leș, respective a celui de la Școala fundațională din Năsăud.

Propunerile relative, împreună cu scrisorile de probă în limba română și maghiară a școlarilor propuși, se vor înainta la comisiune de cu bună vreme și încă așa ca acea până la ziua examenelor ținute anuale se fie în poziție de a putea decide asupra conferirii.

Conclusul comisiunii referitor la conferirea ajutoarelor se va publica prin respectivele direcțiuni școlare cu ocaziunea examenelor finale anuale deodată cu cetirea calificățiunilor în fața tuturor școlarilor.

§6

Între școlarii cari au calificățiune egală în studii, au preferință în cazul din §4 b p.2) școlarii cari au competența în vreuna din comunele amintite în § IV a) al statutelor fondurilor școlare central și de stipendii din districtul Năsăudului, iar între aceștia cei competenți în comuna Leș și între toți rudeniile fondatorului George Pop.

Spre a putea fi împărțit de aceste ajutoare se recere ca calcul mediu minimum nota: bun.

§7

Conclusele de conferire sunt a se comunica de știre în cazul prim oficiului vicarial greco-catolic al Rodnei, ca inspectorat școlastic districtual confesional, în cazul al doilea oficiului inspectorat școlastic ung. reg. din comitatul Bistrița-Năsăud, iar` pentru ambele cazuri la comanda regimentului de linie Nr. 50 marele duce de Baden, unde se vor trimite și classificațiunile și scrisorile de probă a celor ajutoarați spre a se încorpora la actele cercului de întregire al celui regiment conform dorinței exprese a fondatorului.

Încontra concluseror de conferire de comisiunea administratoare se poate apela la ministrul ung. reg. de culte și instrucțiune publică, dar numai în acel caz când cu ocaziunea conferirii nu s-au observat sau chiar s-au călcat dispozițiunile acestui instrument fundațional.²⁵

²⁵ În manuscris este tăiat și este adădat în dreptul său "Pote rămâne afară";

Dacă în înțelesul aliniei ultime din § 6 a acestui instrument fundațional cutare ajutor ar rămânea neconferit, acela se adaugă la capitalul fundațional și formează averea neatacabilă - interesele lui nu se pot folosi spre scopurile indicate mai sus.

Acest instrument fundațional se compune în 5 exemplare originale, dintre care unul se va păstra în archiva fondurilor școlastice central și de stipendii din districtul Năsăudului, al doilea în archiva vicariatului gr. cat. al Rodnei, ca inspectorat școl. confesional, al treilea în archiva inspectorului școl. ung. reg. al comitetului Bistrița-Năsăud, al patrulea în archiva regimentului de linie Nr. 50 marele ducele de Baden și în fine al cincilea în archiva Școlii greco cath. din comuna Leș.

Acest instrument fundațional intră în vigoare numai după aprobare din partea ministrului ung. reg. de culte și instrucțiune publică.

